

▶ ЛЕКЦІЯ 14

▶ ПЛЕМІННА РОБОТА У КОНЯРСТВІ

- ▶ 1. Методи розведення коней
- ▶ 2. Принципи відбору і підбору
- ▶ 3. Племінний облік у конярстві
- ▶ 4. Особливості відбору коней
- ▶ 5. Бонітування коней
- ▶ 6. Виставки і виводки коней

▶ 1. Методи розведення коней

- ▶ У конярстві застосовують два методи розведення коней: *чистопорідне і схрещування*.
- ▶ **ЧИСТОПОРІДНЕ РОЗВЕДЕННЯ** є основним методом племінної роботи породами.
- ▶ Цей метод розведення дозволяє підтримувати в породі *однорідність, надійно зберігати і розвивати властиві породі якості*.
- ▶ Даний метод чистопорідного розведення *використовують у племінних господарствах* під час розведення чистокровної верхової, арабської, ахалтекинської, орловської рисистої, радянської ваговозної і низка інших заводських порід.
- ▶ Науковцями і практиками кіннозаводства визначені важливі аспекти цього методу розведення, *до їх числа відносять розведення коней по лініях, яке вважають вузловим питанням теорії і практики племінної справи у конярстві*.
- ▶ За правильної зоотехнічної роботи лінія здатна прогресувати з покоління в покоління. *Зазвичай лінії іменують за прізвиськами їх засновників*, тобто видатних за якістю потомства жеребців-виробників.

- ▶ *Під час роботи з лініями застосовують споріднене розведення – ІНБРИДИНГ.*
- ▶ *Головною метою використання інбридингу в розведенні коней є збереження найцінніших тварин, а також **створення великої стійкості до передачі потомству їх спадкових якостей.***
- ▶ *За чистопородного розведення та утримання коней відбір тварин **проводять за екстер'єром, промірами, конституцією, працездатністю, продуктивними якостями, походженням, якістю потомства.** Подібний відбір має проводитися систематично, з покоління в покоління. Складність відбору збільшується під час зростання кількості ознак, за якими його здійснюють.*
- ▶ *За чистопородного розведення коней також використовують такий прийом племінної роботи, як **«освіження крові».** Суть його полягає в тому, що спарюють тварин однієї породи, **але вирощують їх у різних кліматичних зонах і навіть країнах.** Цей прийом найчастіше застосовують у роботі з чистокривною верховою породою коней.*

▶ ***СХРЕЩУВАННЯ*** – це метод розведення коней, що полягає в спарюванні двох тварин, що належать до різних порід.

▶ Цей метод *використовують для поліпшення вже існуючих і виведення нових, більш продуктивних кінських порід.*

▶ Схрещування буває декількох видів: *повторне, вступне, поглинальне, відтворювальне, змінне, промислове.*

▶ **Вступне схрещування** («прилив крові») використовують у верховому конезаводстві під час роботи з карабаїрською, донською, токайською та іншими породами, які схрещують з чистокровними верховими чи арабськими жеребцями.

▶ **Повторне схрещування** використовують у племінній роботі з будьонівською, російською рисистою та іншими породами, які схрещують з чистокровними верховими скакунами.

▶ **Відтворювальне схрещування** сьогодні використовують для виведення нових порід. При простому відтворювальному схрещуванні в селекційному процесі беруть участь дві породи, а при складному – три породи і більше.

▶ **Поглиналильні схрещування** використовують як *метод поліпшення місцевих коней* в робочому конярстві. Воно дає можливість за короткий термін перетворити кінське поголів'я і замінити некондиційних коней кондиційними помісями.

▶ **При змінному схрещуванні** помісні матки покриваються виробниками обох вихідних порід, яких через одне покоління чергують.

▶ **Промислове схрещування** застосовується в *робочому і продуктивному конярстві*. При цьому **помісі першого покоління** призначаються для користувацьких цілей (забою на м'ясо, для спорту, отримання робочих коней і т.д.).

▶ 2. Принципи відбору і підбору

▶ *Відбір і підбір* – важливі методи поліпшення стад і порід тварин.

▶ Під відбором розуміють *виділення кращих особин бажаного типу*, пристосованих до певних умов існування.

▶ **Підбір** – це спрямована *система парувань* *відібраних тварин* для отримання потомства з бажаними якостями. Ці два методи пов'язані між собою і тільки в поєднанні дають позитивні результати.

▶ **Відбір**. Вчення про відбір розробив Ч. Дарвін, який на підставі вивчення матеріалів щодо поліпшення порід тварин і сортів рослин дійшов висновку, що цей процес відбувається *під дією природного і штучного відбору*.

▶ **Природний відбір**—це виживання в боротьбі за існування тих організмів, які найбільше пристосовані до умов зовнішнього середовища й відтворення потомства. Природний відбір мав, безумовно, вирішальне значення у періоди приручення та одомашнення тварин. Проте в умовах сучасних технологій ведення тваринництва на всіх етапах поліпшення чи створення порід його дія послаблена, але неминуча.

▶ **Штучний відбір** здійснюється людиною і спрямований на виділення для подальшого розведення тварин, найбільш міцних, здорових і цінних за продуктивними та племінними якостями.

▶ **Ефективність відбору залежить від таких чинників:**

- ▶ - напряму (мети) та інтенсивності відбору;
- ▶ - кількості ознак і чисельності тварин;
- ▶ - оцінки за фенотипом, генотипом та якістю потомства;
- ▶ - групування тварин за походженням, господарською і племінною цінністю, призначенням, віком, класами;
- ▶ - рівня знань та досвіду селекціонерів тощо.

▶ У тваринництві існує кілька форм методичного відбору – масовий, індивідуальний, технологічний, стабілізуючий та ін.

- ▶ **Масовий (фенотиповий) відбір** проводять за індивідуальними особливостями тварин — продуктивністю, конституцією, екстер'єром, інтер'єром, життєздатністю, без урахування їхнього походження та якості потомства.
- ▶ У **товарних господарствах** застосовують ще груповий відбір (форма масового), тобто тварин *поділяють на групи залежно від мети використання.*

▶ *Індивідуальний (генотиповий) відбір* передбачає врахування, передусім, *походження (генотипу) та якості потомства, а також власного фенотипу тварини, її предків, родичів, потомства.*

▶ *Індивідуальний відбір є основною формою роботи в племінному тваринництві, оскільки дає кращі результати у вдосконаленні продуктивних і племінних якостей тварин порівняно з масовим відбором.*

- ▶ *Підбір* – це використання для *спаровування кращих із відібраних особин* для одержання від них потомства з бажаними ознаками.
- ▶ Підбирають тварин для парування на підставі матеріалів бонітування, тобто за конституцією та екстер'єром, живою масою і продуктивністю, плодючістю, скороспілістю, походженням та якістю потомства.
- ▶
- ▶ Після проведення бонітування залежно від виробничого напряму господарства та рівня племінної роботи фахівці *складають план підбору тварин* на певний період, що є одним із розділів перспективного плану племінної роботи зі стадом, який розробляється на 4 – 5 років.

▶ 3. **Племінний облік у конярстві**

▶ *Племінний облік у конярстві* є тим необхідним зоотехнічним заходом, без якого *неможливо вести роботу у напрямі поліпшення господарсько-корисних ознак коней.*

▶ *Особливо чітко налагодженим зоотехнічний облік повинен бути в господарствах, які вирощують племінних коней, адже без знання походження, продуктивності, даних випробовування та племінного використання неможливе комплексне оцінювання племінного коня, а звідси – цілеспрямована селекційна робота.*

▶ **Основні форми племінного обліку:**

▶ - заводська книга жеребців-плідників;

▶ - заводська книга племінних кобил;

▶ - бонітувальна картка на кожну тварину з 1,5 – 2-річного віку (картка жеребця, форма № 1 л, картка кобили, форма № 2 л);

▶ - журнал обліку проби і парування кобил (форма № 3 л), журнал обліку розвитку молодняку (форма № 4 л);

▶ - відомість вижеребки і парування кобил (форма № 5 л);

▶ - відомість підбору кобил до жеребців (форма № 12 л wink.gif);

▶ - зведена відомість результатів бонітування (форма № 13 л),

▶ - журнал обліку таврування молодняку (форма № 14 л).

▶ Кожне народжене лоша фіксується актом приплоду. Складаються також акти на коней, які підлягають виранжируванню та вибракуванню.

▶ Крім того, щомісяця складається звіт про рух поголів'я коней у господарстві.

- ▶ **На іподромах ведуть:**
- ▶ - журнали тренувань, - розвитку молодняка,
- ▶ - індивідуальні картки обліку випробувань,

- ▶ - книги обліку рекордів, переможців традиційних призів, протоколів суддівської колегії, видають програми випробувань коней тощо.

▶ У кіннозаводстві важливе значення мають **Державні книги племінних коней (ДКПК)**, які ведуться по всіх породах.

▶ В ДКПК записують племінних жеребців і кобил кінозаводів, віком не молодше 3 років, класу еліта і 1.

▶ Під час запису до ДКПК обов'язковими є дані: кличка, масть, стать, рік і місце народження, основні проміри, екстер'єрні особливості й недоліки, час, місце і результати випробувань, клас за бонітування, бальна оцінка за комплексом ознак, результати племінного використання.

▶ 4. Особливості відбору коней

- ▶ **Оцінювання коней за екстер'єром та конституцією**
- ▶ В індивідуальних бланках бонітування усі статі коней розділяють на 3 групи: *I – голова, шия, тулуб; II – кінцівки; III – конституція, будова тіла, мускулатура, сухожилки, зв'язки, темперамент.*
- ▶ Характеризують і оцінюють екстер'єр підкресленням у бланках бонітування назв статей, ступеня їх вираженості і варіантів відхилення від нормального стану.
- ▶ Статтям надають відповідну оцінку: *добре – 2 бали, задовільно – 1 бал, погано – 0 балів.* Сума балів окремих статей виражає оцінку за групу ознак.
- ▶ *Загальну оцінку екстер'єру визначають мінімальною сумою балів за відповідну групу ознак.*
- ▶ Коні з такими вадами, як жабка, шпат, курба під час бонітування *не можуть бути оцінені вище II класу*, однобічні крипторхи – не вище I класу за умови високої працездатності.

- ▶ **Оцінювання коней за походженням та типовістю**
- ▶ Походження коней оцінюють *на основі відомостей про класність їхніх предків і цінність потомків* у балах за такою шкалою:
- ▶ До мінімальної оцінки за походженням додають від 1 до 2 балів:
 - ▶ А) якщо батьки під час оцінювання за якістю потомків одержали 8 – 10 балів;
 - ▶ Б) за батьків-чемпіонів і рекордистів порід.
- ▶ Оцінку знижують на 1 – 2 бали, якщо батьки оцінені за якістю потомків як погіршувачі.
- ▶ Помісей I покоління з незапланованими породами не можна оцінювати вище 4 балів, II – 6 балів, III – вище 1 балів.

Кількість предків класу еліта в I–III рядах родоводу	Оцінка, балів
14	9
12	8
10	7
8	6
6	5
4	4
2	3

- ▶ *Під час оцінювання вираженості бажаного типу бонітер повинен враховувати особливості даної породи і сучасні вимоги до неї.*
- ▶ *Вираженість бажаного типу породи оцінюють за схемою:*

Бажаний тип виражений	Оцінка, балів
Відмінно	9–10
Добре	7–8
Задовільно	5–6
Незадовільно	3–4

▶ *Оцінювання племінних коней різного напрямку за працездатністю:*

▶ *1) Рисисті коні – випробовують на іподромах в бігах, оцінюють за швидкістю виявлену на дистанцію в 1600 м. Якщо враховують швидкість на іншу дистанцію, її перераховують на 1600 м за допомогою спеціальних таблиць. Відповідно жвавість, працездатність оцінюють за спеціальними таблицями, які враховують вік і породу коня.*

▶ **2) Скакові** в перегонах з жокеєм – під час оцінювання враховують ранг перегону, вік коня, зайняте місце, виграш традиційних і головних призів.

▶ **3) Молодняк напівкровних верхових порід спортивного призначення** – оцінювання проводять у 2 – 3,5 роки під час заводських випробувань.

▶ Після заїздки коні проходять початковий спортивний тренінг, їх оцінюють за показниками:

- ▶ **рухові якості:** (довжина кроку на рисі і кроці);
- ▶ **стиль рухів:** (ритмічність, пластичність, парадність);
- ▶ **стрибкові якості:** (силові якості, техніка стрибка, темперамент).

▶ Результат зменшують, якщо коні рухаються до перешкод нерозраховано, занадто жваво або кволо, неохоче підкоряються тренеру, виявляють злий норов. Підсумкову оцінку стрибкових якостей визначають діленням суми балів за оцінку силових якостей, та техніки стрибка і темпераменту на 3.

▶ 5. Бонітування коней

▶ Головними принципами бонітування є :*комплексність, детальність і суворість у визначенні племінної цінності та призначенні коней.*

▶ За чинною інструкцією (затверджена у 2003 р.) племінних коней бонітують за 7 ознаками: *походження, типовість, проміри, екстер'єр і конституція (оцінюють разом як одну ознаку), роботоздатність, якість потомків і молочність – для кобил новоолександрівської, радянської і російської ваговозних порід, яких використовують для виробництва кумису.*

▶ Кожну ознаку оцінюють за 10-бальною системою.

► Шкала оцінювання коней

Показники	Еліта		І клас		ІІ клас	
	Жеребці	Кобили	Жеребці	Кобили	Жеребці	Кобили
Походження і типовість	8	7	6	5	4	3
Проміри	8	7	6	5	4	3
Екстер'єрні статі	8	7	6	5	4	3
Працездатність	8	6	4	5	3	2
Якість потомства	8	7	6	5	4	3

▶ *Перше бонітування коней проводять для коней віком від 1,5 до 3,5 років за першими трьома ознаками (для віднесення до класу еліта коней чистокровної верхової та рисистих порід, починаючи з 2,5-річного віку, обов'язкове і оцінка за працездатність),*

▶ *друге бонітування – віком від 3,5 до 7,5 років за чотирма ознаками, третє бонітування – віком 7,5 років і старше за всіма п'ятьма ознаками, причому оцінку за якість потомства уточнюють кожні три роки в міру накопичення даних.*

▶ *Оцінених коней поділяють на три класи:*

- *еліта* – найкращі в породі коні, повністю відповідають вимогам, що представляють породу;
- *I клас* – коні, в основному відповідають вимогам, що пред'являють до породи;
- *II клас* – інша частина породи, що має племінне значення. Коней, не віднесених до перерахованих класів, вважають неодмінними.

▶ Для кожного класу за всіма ознаками встановлені певні бали.

▶ Коней відносять до того чи іншого класу відповідно до мінімального балу за окремою ознакою.

► Шкала оцінювання коней

Показники	Еліта		І клас		ІІ клас	
	Жеребці	Кобили	Жеребці	Кобили	Жеребці	Кобили
Походження і типовість	8	7	6	5	4	3
Проміри	8	7	6	5	4	3
Екстер'єрні статі	8	7	6	5	4	3
Працездатність	8	6	4	5	3	2
Якість потомства	8	7	6	5	4	3

▶ **У межах кожного класу племінних коней поділяють на три категорії.**

▶ *До першої категорії відносять коней*, оцінка яких але однією ознакою і більше вище, а по решті ознаками відповідає мінімальним вимогам, встановленим для даного класу.

▶ *До другої категорії відносять коней*, оцінка яких за всіма ознаками відповідає мінімальним вимогам, встановленим для даного класу. До цієї ж категорії відносять коней, оцінка яких за однією ознакою і більше перевищує, а за однією з ознак – на один бал нижче мінімальних вимог, встановлених для класу.

▶ *До третьої категорії відносять племінних коней*, оцінка яких відповідає мінімальним вимогам, встановленим для даного класу, а за однією з ознак – нижче на один бал. Матеріали бонітування оформляють актом з додатком відомості результатів бонітування, які використовують у племінній роботі під час визначення призначення коней, їх грошової оцінки.

▶ **6. Виставки і виводки коней**

▶ *Для популяризації досягнень кращих господарств, районів, областей, наукових організацій, органів племінної служби і широкого впровадження в практику тваринництва досвіду їхньої роботи періодично проводяться сільськогосподарські виставки.*

▶ *Важливими в системі заходів щодо вдосконалення стад і порід є виставки і виводки, на яких показують досягнення окремих господарств, районів, областей, наукових установ і органів племінної служби.*

- ▶ *За масштабами виставки ділять на міжнародні, всеукраїнські, обласні й районні.*
- ▶ Виводки племінних тварин не охоплюють більше одного району.
- ▶ Виставки бувають *постійно діючі* (міжнародні, всеукраїнські виставки) та *короткострокові* (обласні та районні).
- ▶ На постійно діючих виставках протягом року демонструють племінних тварин та експозиції про досягнення окремих передових племінних господарств з висвітленням методів їх роботи.
- ▶ *Керує роботою виставковий комітет*, створений із представників сільськогосподарських органів і організацій, науково-дослідних установ, керівників та фахівців передових господарств, кращих тваринників.
- ▶ Він розробляє докладний план підготовчих заходів і безпосереднього проведення виставки.

- ▶ *Комплексну оцінку тварин здійснює експертна комісія, до складу якої входять висококваліфіковані фахівці.*
- ▶ *Вона кращим тваринам присвоює атестати I — III ступенів і медалі й визначає чемпіона породи за рік. Комісія нагороджує також передовиків тваринництва дипломами, грамотами, грошовими преміями, цінними подарунками.*

- ▶ *Під час виставок проводять аукціони*, тобто продаж тварин із публічного торгу покупцеві, що запропонував найвищу ціну.
- ▶ Експертна комісія заздалегідь визначає початкові ціни, погоджуючи їх з господарствами — власниками тварин. Продаж-купівлю оформляють відповідним актом.
- ▶ У зоні діяльності племінного об'єднання або в масштабах району організовують також *виводки — огляд кращих племінних тварин*. Вони зазвичай тривають один день. Проводять їх спеціально створені комісії, які оцінюють тварин і розробляють рекомендації щодо поліпшення племінної роботи у господарствах

▶ *Проведення виставок дає змогу виявити найцінніших племінних тварин, розгорнути змагання за поліпшення племінної справи в господарствах і за право брати участь у виставках.*

